

ИНСТРУМЕНТАЛ

Основно значење инструментала јесте значење заједнице. На то значење свде се и инструментал друштва или социјатив и инструментал средства или оруђник, јер је појам у инструменталу увијек пратилац главном појму, било као саучесник у радњи, било као оруђе за вршење радње. Оруђник се увијек употребљава без предлога: Рукавом је обрисао чело, а социјатив с предлогом *с(а)*: Прошетала је с пријатељицом.

ИНСТРУМЕНТАЛ БЕЗ ПРЕДЛОГА

1. Предмети помоћу којих се врши радња нијесу сви истога карактера него их има више врста. Као средство се схвата:

а) оруђе којим се врши радња: Он косом жање жито.

б) дио тијела вршиоца радње: Ударио га је ногом.

в) материја или грађа: Сви се обредише ракијом.

2. а) И објекат којим неко влада, командује или управља схвата се као средство у вези с којим се врши радња, па такав инструментал има функцију неправог објекта:

Дириговао је нашим најбољим оркестром. Руководио је тајном операцијом.

б) Инструментал објекта имамо и у примјерима као што су:

Нестрпљиво је цупкао ногом. Узвијала је обрвама. Оштро залупи вратима за собом.

3. Инструментал се употребљава и као именски дио именског предиката уз глаголе као што су: *звати, назвати, постати, сматрати* и сл.:

Називају га кукавицом. Сматрао се генијалцем.

4. Сем ових, инструментал без предлога има и друга значења:

а) мјеста (просекутив): Свако вече шетају обалом. Небом се проломио прасак.

б) времена: Зором је пошао на село. Недјељом идемо на излет.

в) временске мјере: Данима није јео ништа. Мјесецима га нијесмо видјели.

г) начина: Говорио је тихим гласом. Удаљио се лаганим кораком.

д) узрока: То се догодило његовом кривицом. Збуњен је њеним изненадним повратком.

ђ) циља: Којим си послом долазио? Долазио је личним послом.

ИНСТРУМЕНТАЛ С ПРЕДЛОЗИМА

Инструментал се слаже с предлогом *c(a)*, који се употребљава и с генитивом, и с групом предлога: *међу, над, под, пред* и *за*, који иду и с акузативом.

1. а) Инструментал с предлогом *c(a)* означава друштво с којим се врши радња:

Мати сједи с нама. Пијем кафу с пријатељицом. Шетали су с дјецом. (функција прилошке одредбе за друштво)

б) Као друштво се може јавити и предмет, који при том нема улогу оруђа већ углавном пропратне околности:

Сједио је с капом на глави. Возио је бицикл с руксаком на леђима.

в) Ако је инструментал друштва условљен реакцијом глагола, има функцију неправог објекта. То су најчешће узајамноповратни глаголи као што су: *свађати се, помирити се, дружити се, поздравити се, састати се* итд.:

Свађа се са другарицом. Он се помирио с пријатељима. Сви се познају с њима.

г) Ако је члан заједнице саставни дио главног појма, може бити употријебљен као његов атрибут. Такав се инструментал назива *квалитативни* или *квалификативни*:

Само му вири пјегаво лице с крупним грахорастим очима. Ђорђе претури бокал с вином.

Квалитативни инструментал је по функцији сродан квалитативном генитиву, па се често могу напоредо употребљавати (*дјевојка с дугом плавом косом* или *дјевојка дуге плаве косе*).

д) Инструментал с предлогом *c(a)* има и функцију прилошке одредбе за начин:

С муком су га задржали још пар дана. С тугом је напустила родно мјесто.

ђ) Ова предлошко-инструментална веза среће се и у функцији временске одредбе управног глагола:

Са сваким даном њихово нестрпљење расте. С временом је постао храбар.

2. Предлози *међу, над, под, пред* и *за* с инструменталом одређују мјесто гдје се неко или нешто налази, односно мјесто вршења радње:

Нађоше га међу кућама. Лептир је лебдио над водом. Лежао је под точковима.

Сретоше се пред кућом. Крио се за трпезом.

Инструментал с овим предлозима *неријетко* има и атрибутску службу:

цар међу животињама, челник над војском, њива под водом, одговорност пред свима, дрво за кућом.

Предлог *за* с инструменталом најчешће има функцију допуне глаголима и именицама означавајући циљ који се жели постићи:

Жуди за добрим књигама. Имала је потребу за уљепшавањем.

Инструментал с предлогом *за* означава циљ и уз глаголе физичког кретања:

Дијете је потрчало за псом. Пружила је за њим уморне руке.

У инструменталу с предлогом *за* стоји и име узрока због којег се ствара неко расположење или осјећање:

Жалио је за пропуштеном шансом. Кукао је за изгубљеним новцем.

3. Од предлошких израза који се употребљавају с инструменталом издваја се израз у *вези са* (У вези с тим не знам ништа.).

ВЈЕЖБАЊЕ

У сљедећим примјерима подвући инструментал и одредите му функцију и значење.

Чекићем су разбили излог. Дао је гол руком. Очистићу рану алкохолом. Ишли су пољем ка шуми. Продавнице не раде недјељом. Лијечи се гладовањем. Он располаже својим новцем. Он се сматрао коловођом. Тргује малинама. Ударила га је грешком. Сатима сједи за компјутером. Јавио ми се тог јутра неки човјек са штапом. Обратила нам се умиљатим гласом. Дуго се задржао под водом. Гост је и ове вечери дријемао за шанком. Ана је у Никшић дошла с братом. С муком је одговарала на њихова питања. Кровови су летјели под налетима вјетра. Појурила је за колима. За ручком је питала за њега. Растужила се над њиховом судбином. Облаци над кућом бјеху сиви. Ушла је у собу с капутом преко руке.